

Znaczenie etyki epikurejskiej w przestrzeni refleksji starożytnej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Krystyna Świąćicka, *Husserl*, Warszawa 1998.
- Źródło: Lukrecjusz, *O naturze wszechrzeczy*, tłum. E. Szymański, Warszawa 1957, s. 115.
- Źródło: Plutarch, *Moralia*, t. II, tłum. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1988, s. 2009.
- Źródło: Adam Zagajewski, *Epikur z mojej klatki schodowej*.
- Źródło: Adam Aduszkiewicz, *Nihilistyczny wellness Epikura*.
- Źródło: Bignone, *L'Aristotele perduto*, t. 1, s. 11. Cytat za: G. Reale, *Historia filozofii starożytnej*, t. III., tłum. E. I. Zieliński, Lublin 1999, s.191.
- Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, [w:] Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. I. Krońska, s. 636.
- Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, [w:] Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. I. Krońska, s. 633.
- Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, [w:] Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. I. Krońska, s. 632–633.

A person with short brown hair, wearing a black t-shirt, dark shorts, white socks, and black shoes, stands on a rocky mountain peak. They are looking out over a vast, rugged mountain range under a blue sky with scattered white clouds. The mountains in the distance are layered, creating a sense of depth. A dark semi-transparent rectangular box is overlaid on the middle of the image, containing the title text in white.

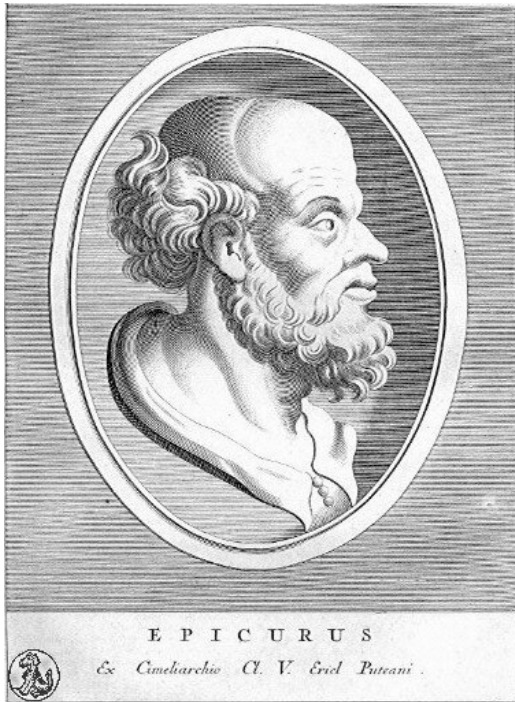
Znaczenie etyki epikurejskiej w przestrzeni refleksji starożytnej

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Oceniając znaczenie danego systemu filozoficznego, warto zwrócić uwagę przede wszystkim na te propozycje teoretyczne w nim zawarte, które mają charakter nowości, zrywają ciągłość myśli, otwierają nowe pytania i inicjują odmienne od dotychczasowych postawy. Dzięki nim poglądy filozoficzne wpływają zarówno na dzieje filozoficznej myśli, jak i na kręgi kultury oddalone od filozofii, a także na codzienne wybory ludzi. Czy etyka epikurejska była w tym sensie czymś oryginalnym i ważnym? Zastanowimy się, zestawiając jej propozycje z innymi.

Twoje cele

- Zapoznasz się z podstawowymi wątkami epikureizmu.
- Ocenisz znaczenie wybranych propozycji Epikura na tle klasycznej filozofii greckiej oraz filozofii hellenistycznej.
- Ocenisz wybrane, krytyczne wobec epikureizmu argumenty.

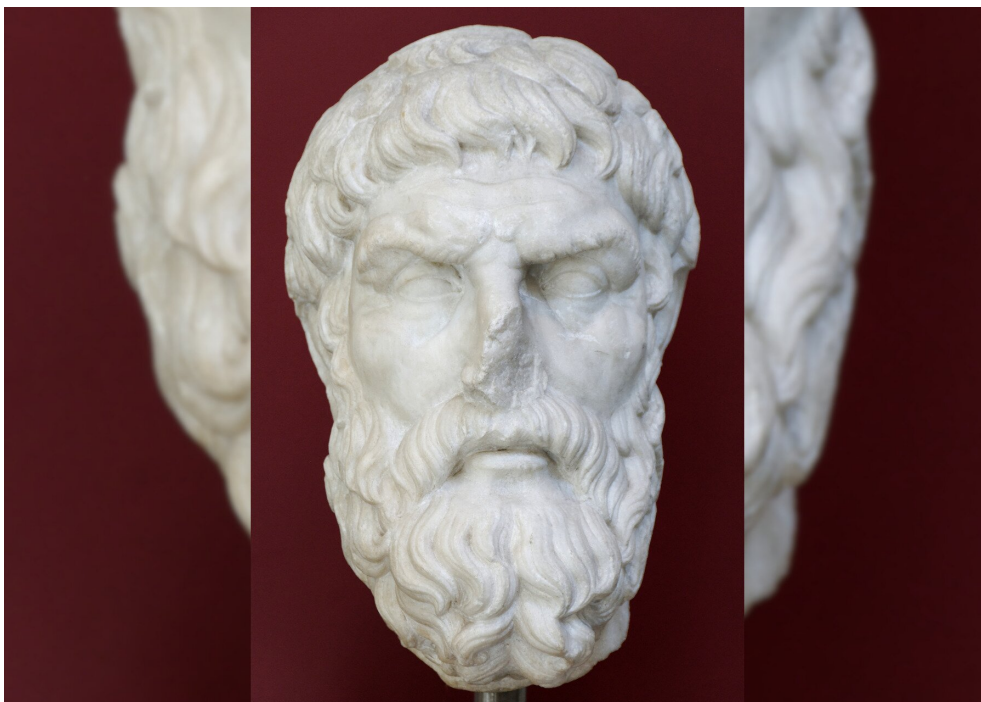

Nie wszystkie wątki etyczne wykorzystane przez Epikura są jego autorstwa, ale potrafił on scalić je w oryginalny ideał życia. To, co w tym ideale jest najistotniejsze, zawiera się w formule nazywanej czwórmianem leczniczym, mówiącym o bogach, śmierci, dobru i złu. Epikur przekonywał, że bogów, śmierci i cierpienia bać się nie należy, zaś osiągnięcie dobra i szczęścia jest proste.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

proste interpretacje cyrenaików, że można je traktować jako oryginalny wkład epikureizmu do myśli filozoficznej. Nacisk na praktyczny wymiar filozofowania, czyli na kształtowanie sztuki życia, zaowocował w epikureizmie dominacją etyki nad pozostałymi dziedzinami filozofii. Nie mamy żadnego pożytku z filozofii – pisał Epikur – jeśli nie służy ona do rozpędzenia namiętności duszy.

Filozofia epikurejska należała do [epoki hellenistycznej](#), co przekłada się na to, że widoczne jest w niej tak zakorzenienie w klasycznej filozofii greckiej, jak przekroczenie horyzontu tejże. Epikureizm respektował ogólne klasyczne zasady optymizmu poznawczego oraz etycznego, mówiące o możliwości osiągnięcia wiedzy oraz szczęścia, nadając im jednak zasadniczo nowe interpretacje i oryginalną argumentację. Równocześnie z epikureizmem rozwijały się dwie filozoficzne szkoły hellenistyczne – stoicyzm i sceptycyzm. Epikureizm grecki, a w jeszcze większej mierze rzymski, rywalizował z tymi szkołami, a także z nadal aktywną szkołą platońską i perypatetycką, zwłaszcza w zakresie problematyki etycznej. Podejmując kwestie etyczne, Epikur nawiązywał do tradycji sokratejskiej, przede wszystkim do [Arystypa](#), założyciela szkoły Cyrenaików. Od Arystypa Epikur przejął dwa motywy – praktycyzm filozofii oraz [hedonizm](#), ale oba w takiej mierze rozwinął, przekraczając

Filozofia Epikura nie wyczerpuje się w aktywności poznawczej. Jest również, a może przede wszystkim, opartą na wiedzy umiejętnością praktycznego kształtowania postawy mędrca (*phronesis*), metodą uwalniania duszy od lęku i cierpienia oraz kulturą panowania nad sobą.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Co stanowi o nowatorstwie epikurejskich rad? Po pierwsze Epikur afirmował w nich doczesność wbrew tropom religijnym i eschatologicznym, na przykład platońskim, oraz przyjazność i poznawalność świata wbrew tropom cynickim lub sceptyckim. Umiarkowany hedonizm, główna zasada etyczna epikureizmu, był zbudowany na założeniu, że szczęście jest w zasięgu każdego człowieka, ponieważ nie zależy od jakiegokolwiek zewnętrznego warunku – woli bogów, bogactwa, pochodzenia czy władzy, zależy natomiast od naszej mądrości, która jest:

((Epikur

List do Menoikeusa

początkiem wszelkiego dobra i dobrem najwyższym (...) ona nas uczy, że nie można żyć przyjemnie, jeśli się nie żyje mądrze, pięknie i sprawiedliwie, ani nie można żyć mądrze, pięknie i sprawiedliwie, jeśli się nie żyje przyjemnie

Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, [w:] Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. I. Krońska, s. 636.

Adresatem epikurejskiej wiary i epikurejskich rad jest więc każdy człowiek i każdy człowiek jest za swoje szczęście odpowiedzialny. Możliwość uczynienia życia szczęśliwym oparta jest w epikureizmie na przekonaniu, że rzeczywistość nie ma charakteru w pełni **deterministycznego**. Epikur nie odwoływał się do jakiegokolwiek niezależnego od

człowieka porządku świata, który miałby człowiekowi owo szczęście umożliwić bądź odbierać. Szczęście nie jest więc zarezerwowane dla adeptów zaawansowanej wiedzy, której przedmiotem są byty absolutne lub konieczne porządki świata. Epikur nie zgadzał się ani z platonikami, ani ze stoikami w kwestii kryterium oceny postępowania człowieka. Platońskiemu rozumieniu powinności moralnej jako zgodności czynu z absolutnym wzorcem lub stoickiemu rozumieniu powinności jako zgodności z koniecznym porządkiem naturalnym przeciwstawił kryterium skutku. Działać etycznie to, według Epikura, działać tak, by wyzbywać się cierpień i lęków oraz osiągać rozumnie umiarkowaną przyjemność. Spór epikureizmu ze stoicyzmem wpisuje się w ten sposób w etyczną opozycję [konsekwencjalizmu](#) i [deontologizmu](#).

Źródło: Hieronim Bosch, *Ogród rozkoszy ziemskich*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Po drugie Epikur odrzucił utożsamienie człowieka z obywatelem wspólnoty politycznej, dominujące w kulturze klasycznej Grecji, na rzecz ujęcia człowieka jako niezwiązanego z żadnym łańcem społecznym. Epikureizm odkrywał w ten sposób autonomiczną jednostkę jako podmiot wszelkich życiowych wyborów i do niej kierował wskazówki etyczne. Ów prywatny człowiek Epikura to człowiek, który żyje w ukryciu, czyli poza zgiełkiem agory, ponieważ tkwienie w strukturach polis sprowadza nań fałszywe mniemania i lęki, ale jego postawa nie oznacza bojaźni lub niechęci wobec życia, charakterystycznej na przykład dla filozofii cynickiej. Epikureizm zapisał się w kulturze jako filozofia odkrywająca urok prostoty indywidualnego, prywatnego życia i rehabilitująca walory zmysłowości oraz naturalności z pominięciem perfekcjonizmu właściwego stoikom. Życie samo w sobie jest przyjemne, jeśli brak mu bólu i wiemy je w dobrym miejscu i dobrym towarzystwie.

Po trzecie pochwała życia nie łączyła się w epikureizmie z lękiem przed śmiercią.

((Epikur

List do Menoikeusa

Mędrzec natomiast ani nie wyrzeka się życia, ani nie boi się nie żyć – bo ani życie nie jest dlań czymś odpychającym, ani śmierci nie uważa za jakieś zło.

Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, [w:] Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. I. Krońska, s. 633.

Epikur nie obiecywał człowiekowi „życia po życiu”, ale również nie traktował śmierci jako zła. Podjął heroiczną próbę oswojenia śmierci przez jej naturalizację – nasz stosunek do śmierci powinien być odbiciem stosunku do życia, nie zaś – jak w ujęciach religijnych – na odwrót. Jeśli Platon postulował unikanie lęku przed śmiercią ze względu na nieśmiertelność duszy, to Epikur użył argumentacji odwrotnej – śmierci nie należy się obawiać właśnie ze względu na skończoność duszy.

((Epikur

List do Menoikeusa

Staraj się oswoić z myślą, że śmierć jest dla nas niczym, albowiem wszelkie dobro i zło wiąże się z czuciem, a śmierć jest niczym innym, jak właśnie całkowitym pozbawieniem czucia.

Źródło: Epikur, *List do Menoikeusa*, [w:] Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, tłum. I. Krońska, s. 632–633.

Staraj się oswoić z myślą, że śmierć jest dla nas niczym, albowiem wszelkie dobro i zło wiąże się z czuciem, a śmierć jest niczym innym, jak właśnie całkowitym pozbawieniem czucia.

Bogata była tradycja polemiki i krytyki epikureizmu, co pośrednio świadczy o znaczeniu doktryny epikurejskiej. Zasób argumentów, którymi atakował Epikura na przykład Plutarch, zagorzały przeciwnik epikureizmu, jest pokaźny. Plutarch uważał, że epikureizm wiąże się z destrukcją ideałów klasycznej Grecji. Po pierwsze niszczy to, co pozytywnego jest w religii, czyli na przykład duchowe przeżycie radości i nadziei związanych z doświadczeniem religijnym. Po drugie niszczy klasyczny obraz obywatela zaangażowanego w sprawy wspólnoty, szanującego tradycję i jej wartości, przekazywane w kształceniu, oraz cieszącego się sławą, która potwierdza jego wartość. Po trzecie proponuje postawę utylitarną, sprowadzającą życiowe wybory do rachunku przyjemności. Epikureizm właściwie nie miał historii i przez pięć stuleci trwania na arenie myśli filozoficznej nie doczekał się nowatorskich wykładni. Dzieło Epikura nie miało więc swojego Plotyna lub Tomasza. Zeszło z areny dziejów, gdy zderzyło się z filozofią chrześcijańską, opartą na założeniach nie tyle innych, ile po prostu radykalnie z nim sprzecznych. Dopiero wraz z pojawieniem się utylitaryzmu przypomniano o podejściu do szczęścia bliskim epikureizmowi. Do tamtego jednak czasu panowało przekonanie, zgodne ze stanowiskiem Aureliusza Augusta, że człowieka szczęśliwym uczynić może tylko Bóg.

((Bignone

L' Aristotele perduto

[Filozofia Epikura – dop. red.] dłużej niż wszystkie inne stawiała opór, gdy upadał świat antyczny, ponieważ bardziej niż jakakolwiek inna niewzruszenie zachowała dwa przekonania, które w świecie starożytnym są najgłębszymi racjami życia: wiarę w rzeczywistość i możliwość jej poznania oraz wiarę w możliwość osiągnięcia szczęścia. Kiedy później zwyciężył lęk przed tym, co nadnaturalne, a rzeczywistość świata wydała się iluzją i błędem, prawdziwe zaś poznanie nie będzie już szukaniem na drodze doświadczenia, ale mistycznym i religijnym objawieniem (...), kiedy samo życie na tym świecie zostanie definitywnie potępione i będzie się tylko pragnąć, by jak najprędzej się z niego wyrwać, wtedy dopiero zniknie filozofia Epikura (...).

Źródło: Bignone, *L' Aristotele perduto*, t. 1, s. 11. Cytat za: G. Reale, *Historia filozofii starożytnej*, t. III., tłum. E. I. Zieliński, Lublin 1999, s.191.

W odrodzeniu i wiekach późniejszych epikureizm stał się patronem różnych tendencji hedonistycznych, często ze szkodą dla recepcji i opinii o oryginalnej myśli Epikura. Znaczącym śladem epikureizmu w czasach nowożytnych był utylitaryzm J. Benthama i J. S. Milla.

Słownik

deontologizm

stanowisko etyczne, zgodnie z którym powinność moralna zależy od tego, czy spełnia ona nakaz wywodzący się z prawomocnego źródła wewnętrznego lub zewnętrznego

determinizm

koncepcja filozoficzna, zgodnie z którą wszelkie zdarzenia w świecie są (jako skutki) warunkowane przyczynami

epoka hellenistyczna (hellenizm)

okres dziejów kultury śródziemnomorskiej, datowany mniej więcej na lata 323 p.n.e.–30 n.e; odrębność hellenizmu wyznaczył upadek imperium aleksandryjskiego oraz klasycznej kultury greckiej wraz z jej społeczną formą – polis, a także pojawienie się nowych ośrodków i nurtów w filozofii oraz religii na gruncie zmieszania się wpływów greckich oraz wielu kultur lokalnych

hedonizm

pogląd filozoficzny, zgodnie z którym przyjemność jest największym dobrem/ celem/szczęściem człowieka; Epikur wyznawał umiarkowaną wersję hedonizmu, ponieważ do szczęścia według niego wystarcza nam brak cierpienia, który pozwala przeżyć tzw. przyjemność katastrofistyczną, czyli naturalną przyjemność życia

konsekwencjalizm

stanowisko etyczne, wg którego o wartości moralnej czynu decyduje jego skutek

Mapa myśli

Polecenie 1

Uzupełnij mapę myśli, na której przytoczysz wskazówki Epikura odpowiadające na pytanie: jak osiągnąć szczęście? Stwórz odrębną ścieżkę obrazującą przymioty człowieka, które warunkują osiągnięcie szczęścia.

◦ Jak osiągnąć szczęście?

- umiarkowany hedonizm
 - szczęście pochodzi z wewnątrz
 - jest wynikiem mądrości
 - życie sprawiedliwe
 - piękno
 - przyjemność
 - wyzbycie się lęku przed śmiercią
 - nie trzeba szukać szczęścia w czynnikach zewnętrznych
 - jest niezależne od bogactwa
 - jest niezależne od woli bogów
 - koncepcja "człowieka prywatnego"
- brak podejścia deterministycznego
 - szczęście nie jest zależne od cnoty
 - brak powinności moralnych
 - brak konieczności zgodności z porządkiem naturalnym
 - brak perfekcjonizmu
- kryterium skutku (konsekwencjalizm)
 - wyzbycie się cierpienia
 - życie bez lęku
 - umiarkowana przyjemność

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wskaż te kwestie, w których odmienne stanowisko zajmowali stoicy oraz Platon.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Oznacz poniższe sądy jako reprezentatywne lub niereprezentatywne dla etyki epikurejskiej.

Sąd	Reprezentatywny	Niereprezentatywny
Świat, który poznaliśmy, przestaje nas trwożyć, staje się dla nas przyjazny.	☐	☐
Śmierci nie powinniśmy się bać, ponieważ otwiera ona przed nami nowe życie.	☐	☐
Szczęście mogą osiągnąć tylko ci ludzie, którzy poznali absolutne piękno i dobro.	☐	☐
Nie ma sensu filozofia, która nie podaje odpowiedzi na pytanie, jak żyć.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Uzupełnij luki w tekście znajdującymi się pod nim wyrażeniami.

[] według nas, stanowi pierwsze i przyrodzone [] oraz punkt wyjścia wszelkiego [] i []; do niej w końcu powracamy, gdy odwołujemy się do czucia jako kryterium wszelkiego dobra. I właśnie dlatego, że jest ona dobrem pierwszym i przyrodzonym, nie uganiamy się bynajmniej za [] [], lecz nieraz rezygnujemy z wielu; postępujemy tak zwłaszcza wtedy, gdy spodziewamy się z ich powodu doznać więcej [] (...). Umiarkowanie uważamy za największe dobro nie dlatego, żebyśmy w ogóle mieli poprzestawać na [], ale dlatego, abyśmy się nauczyli obywać byle czym, gdy nas bieda nawiedzi, w przeświadczeniu, że najlepiej korzystają z obfitości [] ci, którzy jej najmniej pożądają, i że to, co jest naturalne, jest też łatwe do zdobycia, a to, co urojone, z trudem trzeba zdobywać.

przykrości

wszelką

unikania

przyjemnością

dobra

dobro

małym

wyboru

Przyjemność

Ćwiczenie 3

Wybierz poprawne zakończenia zdań.

Do osiągnięcia szczęścia...

☐ trzeba uniezależnić się od warunków zewnętrznych.

☐ konieczna jest wiara w bogów.

☐ ważna jest pozycja w społeczności.

Aby osiągnąć szczęście, wystarczy...

☐ opanować zewnętrzne warunki naszego życia.

☐ nie doznawać cierpienia.

☐ doznawać coraz to nowych przyjemności.

Szczęście możemy osiągnąć dzięki...

☐ wspólnocie.

☐ namiętnościom.

☐ rozumowi.

Na nasze szczęście wpływa...

☐ opinia, jaką tworzymy sobie na temat posiadania rzeczy.

☐ posiadanie rzeczy.

☐ nieposiadanie rzeczy.

Życie człowieka...

☐ jest pozbawione szczęścia.

☐ jest z natury przyjemne.

☐ jest w istocie cierpieniem.

Ćwiczenie 4

Epikur napisał, że „cała nasza działalność zdąża do tego, aby się uwolnić od cierpienia i niepokoju. A gdy raz zdołamy to wszystko osiągnąć, wnet zniknie niepokój duszy; istota żywa nie odczuwa już bowiem potrzeby zabiegania o cokolwiek, czego by jej brakowało”¹ (...).

W jaki sposób filozof ten godził pogląd, że przyjemność jest największym dobrem i celem człowieka, z poglądem, że do szczęścia wystarczy brak bólu i cierpienia?

Zapoznaj się z fragmentem poematu *O naturze wszechrzeczy* autorstwa rzymskiego epikurejczyka Lukrecjusza. W krótkiej rozprawce odpowiedz na pytanie: Z jakiej perspektywy proponuje autor patrzeć na śmierć i ją oceniać?

((Lukrecjusz

O naturze wszechrzeczy

Wreszcie, gdyby Natura, wcielona w ludzką postać,
Przemówiła, tak mogłaby karcić nas i chłostać:
«Czemu tak śmierć ci straszna, marny, lękliwy prochu,
Że nie ustajesz w żalach i nie zamilkniesz w szlochu?
Jeśli ci żywot miniony owocny był i miły
I dary jego wszystkie nie zmarnowane były,
Nie wyciekły wszystkie, jak z wazy nadpękniętej —
Czegóż, głupcze, żałujesz? Czemuż nie uśmiechnięty
W błogi odchodzisz spokój, po uczcie życia syty?
Jeśli zaś żywot miałeś twardy i nieużyty,
Szczęście marnie stracone — czyż na to jeszcze czekasz,
Co przepadnie podobnie? Toż nędzny los człowieka
Raczej ci warto przerwać i skończyć z tem cierpieniem.

Źródło: Lukrecjusz, *O naturze wszechrzeczy*, tłum. E. Szymański, Warszawa 1957, s. 115.

Zapoznaj się z fragmentem krytyki poglądów Epikura autorstwa Plutarcha i odpowiedz na pytanie: Poglądy jakich filozofów przeciwstawia Plutarch poglądom Epikura?

((Plutarch **Moralia**

A mimo to oni [epikurejczycy] nie ustają wmawiać wszystkim ludziom, że mają za dobro uważać uniknięcie zła, ale za zło nie uważać utraty dobra! Z tym się zgadzają, że śmierć nie przynosi żadnej nadziei ani radości, tylko pozbawia wszelkiego dobra i przyjemności. W tym samym czasie wielu wspaniałych i boskich perspektyw oczekują inni, którzy uważają dusze za niezniszczalne i nieśmiertelne, lub że przebywają one ogromne okresy czasu już to na ziemi, już to w niebie, aż się zleją ze wszechświatem rozpłomienione wraz ze słońcem i księżycem w ogień ponadzmysłowy. Taką to dziedzinę, z tak wielkimi rozkoszami, Epikur odrzuca i, jako się rzekło, prócz zniweczenia nadziei i łask od bogów, jeszcze stępiwszy żądzę wiedzy u myśliciela, a ambicję u człowieka czynu, wepchnął radość duszy i naszą naturę w ciasny jaki i doprawdy nieczysty kąć jedynie cielesnych rozkoszy, jako że nie posiada ona większego dobra jak unikanie zła.

Źródło: Plutarch, *Moralia*, t. II, tłum. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1988, s. 2009.

Współczesne potoczne rozumienie hedonizmu odbiega od znaczenia ustanowionego przez Epikura. Przeczytaj wiersz Adama Zagajewskiego *Epikur z mojej klatki schodowej* z 1972 roku i odpowiedz na pytanie, w jakiej mierze bohater wiersza przypomina swoją postawą hellenistycznego filozofa, a w jakiej stanowi poetycką interpretację postawy epikurejskiej.

((Adam Zagajewski

Epikur z mojej klatki schodowej

Epikur z mojej klatki schodowej
po wieczornym uniwersytecie
marksizmu-leninizmu
po skróconym kursie miłości
dwa razy dziennie wypuszcza na wolność
swoją teściową schorowaną staruszkę
która pluje starą czarną krwią
i mówi do niego ty skurwisynu
Wtedy on nastawia na nią radio
gdzie właśnie audycja
pełnym głosem o sprawach młodzieży
i myśli jeszcze jestem młody
moje życie otwiera się przede mną
jak zatoka morska w pełnym słońcu lata

Źródło: Adam Zagajewski, *Epikur z mojej klatki schodowej*.

Przeczytaj fragment artykułu Adama Aduszkiewicza *Nihilistyczny wellness Epikura*. Następnie odpowiedz na pytanie, czy – Twoim zdaniem – czwórmian leczniczy zachowuje swoją aktualność wobec lęków współczesnych ludzi.

((Adam Aduszkiewicz

Nihilistyczny wellness Epikura

(fragment)

Meditatio mortis to praktyka, która pozwala dostrzec, jak łatwo zdobyć dobro. Mędrzec – uczy Epikur – *ani się życia nie wyrzeka, ani się śmierci nie boi, albowiem życie nie jest mu ciężarem, a nieistnienia nie uważa wcale za zło. Podobnie jak nie wybiera pożywienia obfitszego, lecz smaczniejsze, tak też nie chodzi mu bynajmniej o trwanie najdłuższe, lecz najprzyjemniejsze.* Negatywny proces, przez który prowadzi nas Epikur – uwolnienie się od pragnienia pewności i od złudzeń wieczności, minimalistyczny na pierwszy rzut oka program oparty na podstawowych potrzebach – wydaje się zapowiedzią surowej ascezy. Ale znakiem firmowym epikureizmu jest przecież przyjemność. Oczywiście wynikająca z powściągliwości: *przyjemność, którą mamy na myśli, charakteryzuje nieobecność cierpień fizycznych i brak niepokojów duszy. Nie pijatyki, nie hulanki, nie obcowanie z pięknymi chłopcami i kobietami; nie ryby i inne smakołyki, jakich dostarcza zbyt kłopotliwy stół, czynią życie przyjemnym, ale trzeźwy rozum dociekający przyczyn wszelkiego wyboru i unikania, odrzucający czcze domysły, owo źródło największych utrapień duszy.* Ale powściągliwość nie jest wartością sama w sobie. Na świecie nigdy nie brakło moralistów, którzy potępiali pragnienie wygody i luksusu. I wiązali to pragnienie z grzechem i potępieniem. Lecz Epikur nie mówi: porzuć pragnienie luksusu, bo spotka cię kara, lecz stwierdza: pragniesz luksusu, bo lękasz się kary, boisz się unicestwienia i łudzisz się, że luksusowe doznania ten lęk

zagłuszą. To lęk przed śmiercią napędza gorączkową pogoń za różnymi dobrami, namiastkami wiecznej szczęśliwości.

Źródło: Adam Aduszkiewicz, *Nihilistyczny wellness Epikura*.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Znaczenie etyki epikurejskiej w przestrzeni refleksji starożytnej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

IX. Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki. Uczeń:

1) porównuje epikurejski hedonizm i stoicki perfekcjonizm jako załączki (odpowiednio) konsekwencjalizmu i deontologizmu;

2) rekonstruuje spór o kryterium moralnej oceny czynu: skutki dokonanego czynu (np. osiągnięcie stanu braku cierpienia i lęku) vs. wewnętrzna charakterystyka czynu (np. stan harmonii z rozumną naturą);

Lektura obowiązkowa

6) do wyboru fragment z pism jednego z następujących autorów (w związku z działami IX i XI treści nauczania): Epikur, Epiktet, Seneka, Marek Aureliusz lub św. Augustyn.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

1. Filozofia starożytna. Uczeń opanowuje następujące treści nauczania zawarte w podstawie programowej do filozofii zakresu podstawowego:

5) epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki (punkt IX);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zapoznasz się z podstawowymi wątkami epikureizmu.

- Ocenisz znaczenie wybranych propozycji Epikura na tle klasycznej filozofii greckiej oraz filozofii hellenistycznej.
- Ocenisz wybrane, krytyczne wobec epikureizmu argumenty.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wymienia podstawowe wątki epikureizmu;
- ocenia znaczenie wybranych propozycji Epikura na tle klasycznej filozofii greckiej oraz filozofii hellenistycznej;
- ocenia wybrane, krytyczne wobec epikureizmu argumenty.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem komputera;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- praca z tekstem;
- dyskusja;
- mapa myśli;
- burza mózgów.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- e-podręcznik;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- rzutnik multimedialny;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- komputery z dostępem do internetu dla uczniów.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Znaczenie etyki epikurejskiej w przestrzeni refleksji starożytnej”. Prosi

uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 2 i 3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we „Wprowadzeniu”.

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel zapisuje na tablicy pytanie związane z tematem lekcji: *Cechy etyki Epikura*. Informuje uczniów, że będą pracowali wspólnie z wykorzystaniem metody burzy mózgów (jeśli jest to potrzebne, wyjaśnia jej zasady). W fazie twórczej uczniowie po kolei zapisują swoje propozycje na tablicy, po czym następuje wspólna weryfikacja pomysłów.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Mapa myśli”, a następnie czyta polecenie: *Stwórz mapę myśli, na której przytoczysz odpowiedzi Epikura. Zaznacz, w których kwestiach odmienne stanowisko zajmowali stoicy oraz Platon.* Uczniowie wykonują zadanie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie nr 1 i prosi uczniów, aby w parach przygotowali rozwiązanie na podstawie wskazówek zawartych w e-materiale.
4. Następne ćwiczenie nr 4, wyświetlone przez nauczyciela na tablicy, uczniowie rozwiązują w grupach 4-osobowych. Po jego wykonaniu i uzgodnieniu przez każdą grupę wspólnego oraz jednoznacznego wyboru następuje omówienie rezultatów na forum klasy.
5. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 5-6) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformę nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Każdy uczeń ma dokończyć zdanie, odwołując się do wyświetlonych treści: *Zaczynam się zastanawiać...*
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 7 i 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Reale G., *Historia filozofii starożytnej*, t. 1-5, tłum. Edward Iwo Zieliński, Lublin 1999.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 1, Warszawa 2005.
- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.